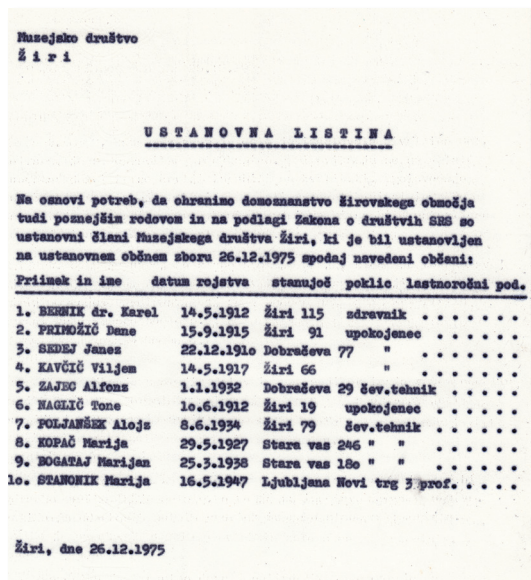


Muzejsko društvo Žiri – prvih 50 let



Ustanovni člani – prisotni na ustanovnem zboru
Muzejskega društva Žiri, 26. 12. 1975.
(vir: arhiv Muzejsko društvo Žiri)

Muzejsko društvo Žiri je leta 2020 obeleževalo 50 let dela. V Zadružnem domu v Žireh je bil 20. maja 1970 ustanovljen žirovski pododbor Muzejskega društva Škofja Loka, njegov prvi predsednik je postal Alfonz Zajec. Z novim Zakonom o društvih se je pododbor Žiri Muzejskega društva Škofja Loka osamosvojil in 26. decembra 1975 formalno prerastel v samostojno Muzejsko društvo Žiri. Društvo so za Alfonzom Zajcem kot predsedniki vodili Tone Eniko (1982–1995), Miha Naglič (1995–2019) in od leta 2019 Alojz Demšar.

Muzejsko društvo Žiri skrbi za ohranjanje snovne in nesnovne, kulturne in naravne dediščine Žirov, izobražuje in osvešča člane društva in druge Žirovce o pomenu varovanja dediščine, raziskuje žirovsko prete-

klost ter jo prek stalnih in občasnih razstav ponuja na ogled Žirovcem in obiskovalcem od drugod. Snovno dediščino zbira in jo predstavlja na razstavah v Muzeju Žiri, ki ga tudi upravlja. Nesnovno dediščino raziskuje in jo predstavlja na predavanjih, dramatizacijah zgodovinskih dogodkov in v publikacijah. Organizira tudi predavanja poznavalcev različnih področij.

Prvi stalni razstavi, o čevljarstvu in klekljanju na Žirovskem, je društvo odprlo že leta 1973. Leta 1977 so ob 30-letnici tovarne Alpina v muzeju v poletnem času razstavljali štirje žirovski slikarji, ki so bili tudi delavci Alpine: Janez Sedej, Jože



Otvoritev stalne muzejske zbirke *Žirovsko čevljarstvo in čipkarstvo*, 14. oktobra 1973 pred žirovskim muzejem v Stari šoli; od desne: dr. Pavle Blaznik, Alfonz Zajec, Andrej Pavlovec (zakrit), Stane Oblak, Jože Kržišnik, Martin Gantar (povabljen kot najstarejši žirovski čevljar), Matija Zajc, Frančiška Gantar (povabljena kot najstarejša žirovska čipkarica). *(osebni arhiv Pavle Zajec)*

Peternelj Mausar, Konrad Peternelj in Ivan Gluhodedov. Leta 1978 je bila postavljena razstava NOB, dve leti kasneje pa razstava del žirovskih slikarjev Franja Kopača, Maksima Sedeja, Tomaža Kržišnika, Staneta Kosmača, Ivana Gluhodedova, Jožeta Peternelja in Konrada Peternelja.

Stara šola je bila od samega začetka (1970) sedež žirovskega muzeja. Do leta 1998 je ob njej stala Štalarjeva hiša. Obe stavbi sta nekoč pripadali enemu od žirovskih gruntov. Krajevna skupnost Žiri je pod vodstvom Antona Beoviča leta 1994 Štalarjevo hišo odkupila in jo leta 1998, takrat že kot Občina Žiri, podrla. Spomin na njo je bil materializiran pri ureditvi okolice Stare šole – Muzeja Žiri, ki je bila končana leta 2015. Temelje in vhodni portal hiše so takrat restavrirali. Projektno dokumentacijo je pripravila arhitektka Beta Poljanšek Koman, najboljša poznavalka te hiše. Po javni razpravi prek elektronske pošte je celoten kompleks okrog muzeja dobil ime Kulturno središče Stare Žiri. Sestavljajo ga Stara šola, v kateri domujeta Muzej Žiri in Krajevna knjižnica Žiri, okolica je urejena kot prireditveni prostor, ogledamo si lahko tudi tloris in portal podrtje Štalarjeve hiše, »instalacijo« bunkerja Rupnikove linije, nekdanje vaško perišče ob Studencu in prezbiterij stare župnijske cerkve z opuščenim pokopališčem.

Stavba muzeja, nekdanja Stara šola, sedaj izstopa v vsej svoji baročni skladnosti, ki jo je ponovno dobila po prenovi v letih 2002–2009. Potres, ki je na veliko nedeljo 1998 porušil ali močno poškodoval stavbe in cela naselja v Posočju, je stresel tudi žirovsko Staro šolo. Stavba je bila uvrščena na seznam tistih, za katere



Prvi del stalne razstave o razvoju žirovskega čevljarstva, do ustanovitve Alpine, v Muzeju Žiri.

(foto: Gorazd Kavčič)

je državna potresna pisarna financirala izdelavo projektov obnove. Projekt so leta 2000 izdelali arhitekti Borut Burger, Janez Koman in Beta Poljanšek Koman. Dela so stekla leta 2002. Prenovo je financirala Občina Žiri, ob finančni podpori Ministrstva RS za kulturo, evropskega sklada Interreg IIIA Slovenija –Avstrija in evropskimi sredstvi iz razpisa Regionalni razvojni programi. Prenova je bila končana leta 2009. V najvišjem nadstropju od tega leta domuje Krajevna knjižnica Žiri. V letih 2014 in 2015 so bili urejeni okolica objekta, že omenjeno restavriranje temeljev nekdanje Štalarjeve hiše ter sanacija notranjosti stavbe in vzpostavitev novega ogrevanja s toplotno črpalko.

Prenovljena stavba Muzeja Žiri je dala delu Muzejskega društva nov zagon. Muzejsko društvo je skupaj z Občino Žiri pripravilo štiri razstave. Prva je bila *Pozdravljeni, ljubitelji utrdb!* (2007), o dediščini rapalske meje; druga *Žirovski slikarji* (2009), *izbrana dela najvidnejših likovnih umetnikov med Žirovci*. Tretja, *Žirovsko čevljarstvo* (2010–2012), ima dva dela: novembra 2010 je bila slovesna otvoritev prvega dela, stalne razstave o razvoju žirovskega čevljarstva do ustanovitve Alpine, konec aprila 2012 pa je sledila razstava o razvoju blagovne znamke Tovarne obutve Alpina Žiri. Razstavni projekt je izpeljalo Muzejsko društvo Žiri pod vodstvom Mihe Nagliča in v sodelovanju z Alpino ter Občino Žiri, drugi del pa tudi z Ministrstvom RS za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, ki je podprlo prijavo društva na javni razpis za kulturno dediščino. Četrta razstava *Žiri in Žirovci skozi čas* (2012) je temeljna razstava, predstavlja 16 postaj skozi žirovsko zgodovino.

Avstrijski cesar Ferdinand I. Habsburško Lotarinški je 17. 7. 1840 na Dunaju s cesarsko listino podelil trški občini Žiri na njeno prošnjo dovoljenje za tri letne in živinske sejme, ki naj se vsako leto odvijajo v sredo v sredini postnega časa, 4. julija in 21. oktobra. (hrani: Muzej Žiri; vir: Konzervatorski center Arhiva RS)



Omeniti velja dve vredni novejši pridobitvi muzeja. Leta 2018 je Občina Žiri pridobila cesarsko listino iz leta 1840. Leta 2019 pa je akademski kipar Anže Jurkovšek muzeju podaril skulpturo iz kamna *Ujeti v času* (2016); to je kiparsko obdelan kos 252 milijonov let starega apnenca iz Jarčje Doline. Kamen sta iz mejnih plasti med starim in srednjim zemeljskim vekom odvezla dr. Tea Kolar Jurkovšek in dr. Bogdan Jurkovšek iz Geološkega zavoda Slovenije.



Kamen iz permsko-triasne meje, eksponat stalne razstave *Žiri in Žirovci skozi čas* v Muzeju Žiri.

Kamen je oblikoval akademski kipar Anže Jurkovšek. Oznaka permsko-triasne meje je vidna na desni sliki. (foto: Alojz Demšar)



Razstava Tomaža Kržišnika v galeriji Muzeja Žiri (2019). (foto: Gorazd Kavčič)



Občina Žiri je 19. 6. 2020 Muzejskemu društvu Žiri podelila občinsko priznanje, sprejel ga je Alojz Demšar, predsednik društva. (foto: Tanja Mlinar)

prepiri o lokaciji nove župnijske cerkve v Žireh, italijanske vojašnice ob rapalski meji na območju Žirov, poti iz freisinških časov, brezniška *barufa* (dogodek leta 1928 na Breznici pri Žireh), 40-letnica *Žirovskega občasnika* in akademski slikar Stane Kosmač.

Muzejsko društvo Žiri je za svoje delo pri ohranjanju, varovanju in predstavljanju snovne in nesnovne kulturne in naravne dediščine na Žirovskem 19. junija

Prireditev *Poletna muzejska noč*, ki jo sredi junija vsako leto pripravi Muzejsko društvo Žiri je postala tradicionalen žirovski uvod v poletje. Pestro dogajanje s predavanji v muzeju, glasbenimi točkami pri perišču Na studencu, zgodovinsko obarvanimi temami v prezbiteriju nekdanje cerkve, plesnimi točkami v čarobnem okolju poletno cvetočega Kržišnikovega vrta in z živo glasbo na prireditvenem prostoru pri muzeju izkorišča vse možnosti, ki jih nudi Kulturno središče Stare Žiri.

Muzejsko društvo od leta 2013 sodeluje v skupni akciji evropskih držav pod okriljem Sveta Evrope in Evropske komisije na *Dnevih evropske kulturne dediščine*. Muzejsko društvo Žiri v tej akciji sodeluje z namenom, da po delih predstavimo kulturno dediščino Žirov in Žirovcev. Tako v sklopu DEKD oživlja in na novo nastaja presenetljiv opus žirovske dediščine. Z razstavami, predavanji, terenskimi ogledi ali pohodi in publikacijami so bili predstavljeni najstarejša žirovska hiša (Šinkovčeva hiša na Ledinici), stara župna cerkev v Žireh, žirovske šole, praznovanje osebnih praznikov skozi čas, žirovske politične proslave v 20. stoletju, geološki zapis permsko triasnega izumiranja pred 250 milijoni let v Jarčji Dolini, zvonovi v cerkvah predjožefinske župnije Žiri, nekdanje jezero v Žireh,

2020 prejelo priznanje Občine Žiri, to je priznanje nekdanjim in sedanjim članom društva. Je tudi priznanje vsem, ki so z društvom sodelovali pri zbiranju muzejskega gradiva na razstavah, postavljanju muzejskih zbirk, prireditvah, predavanjih in drugih dogodkih, ki jih je društvo pripravilo.

Med večjimi načrti za prihodnja leta je ureditev prezbiterija nekdanje župnijske cerkve in okolice kot dela Kulturnega središča Stare Žiri. Začetna dela, geodarska raziskava zemljišča, so bila narejena 4. marca 2021. Muzejsko društvo se je skupaj z več partnerji s projektom *Interaktivno in sodobno* prijavilo na razpis LAS loškega pogorja. V okviru projekta bo društvo vzpostavilo spletno stran žirovske kulturne dediščine.

Toliko o tem, kaj je društvo uspelo narediti. Za zgodovinski spomin kraja pa bo imelo posledice tudi tisto, česar ni uspelo. Skrb za kulturno dediščino je v Občini Žiri ostala na ravni ljubiteljske dejavnosti. Že dolgo potrebujemo strokovno usposobljene ljudi, ki bi to delo opravljali poklicno in društvo si bo še naprej prizadevalo za to. Prav tako si je društvo zadalo nalogo, da ustavi proces, ki se je začel pred sto leti. Takrat so zgradili novo župnijsko cerkev in staro podrli. Podobno usodo so nato doživele še mnoge stavbe. Zadnja leta žalostno izginevanje obraza kraja dobiva še poseben polet, leta 2019 sta izginili še Nagličeva in Boštjanova hiša v Starih Žireh.

VIRI IN LITERATURA:

Arhiv Muzejskega društva Žiri.

- Demšar, Alojz: Muzejsko društvo Žiri je srečalo abrahama. V: *Žirovski občasnik : zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem* 41, št. 50, Ljubljana : Pegaz International, 2020, str. 221–235.
- Naglič, Miha: Iz preteklosti v prihodnost žirovskega muzeja. V: *Žirovski občasnik : zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem* 25, št. 34, Ljubljana : Pegaz International, 2004, str. 77–84.
- Naglič, Miha: Naše nove muzealije. V: *Žirovski občasnik : zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem* 27, št. 37, Ljubljana : Pegaz International, 2007, str. 54–56.
- Naglič, Miha: Pozdravljeni, ljubitelji utrdb! V: *Žirovski občasnik : zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem* 27, št. 37, Ljubljana : Pegaz International, 2007, str. 50–53.
- Naglič, Miha: *Žirovski besednjak*. Ljubljana : Pegaz International, 2019, 596 str.
- Podobnik, Matija; Vončina, Olga: Kulturno središče Stare Žiri. V: *Žirovske stopinje : glasilo občine Žiri* 5, št. 3, Žiri : Občina, 2015, str. 8.
- Poljanšek, Beta; Koman, Jaka: Razstava o prenovi muzeja. V: *Žirovski občasnik : zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem* 25, št. 34, Ljubljana : Pegaz International, 2004, str. 85–92.
- Rogelj Škafar, Bojana: Biti in imeti vse, kar imajo veliki. V: *Žirovski občasnik : zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem* 34, št. 43, Ljubljana : Pegaz International, 2013, str. 108–113.
- Treven, Majda: Turistično društvo Žiri. V: *Predlog za podelitev priznanja Občine Žiri v letu 2020 Muzejskemu društvu Žiri ob petdesetletnici muzejske dejavnosti na Žirovskem*. Pridobljeno: <https://www.ziri.si/files/other/news/153/25030420200514%2016%20Obcinska%20priznanja%20za%202020.pdf>.
- Zajec, Alfonz: Deset let muzejske dejavnosti v Žireh (Slavnostni govor ob proslavi 25. maja 1980). V: *Loški razgledi* 27, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1980, str. 306–308.
- Zajec, Alfonz: Muzejsko društvo Žiri. V: *Žirovski občasnik : zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem* 3, št. 4, Ljubljana : Pegaz International, 1982, str. 19–20.
- Zajec, Alfonz: Ob občnem zboru Muzejskega društva Žiri. V: *Loški razgledi* 29, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1982, str. 307–308.